

**DILEMA EKONOMI WANG DALAM MASYARAKAT MELAYU:
PENUBUHAN SYARIKAT PERNIAGAAN DAN KOPERASI
DI TANAH MELAYU PADA AWAL ABAD KE-20**
*The Dilemma of Money Economy in the Malay Society:
The Establishment of Business Corporation and Cooperative
Societies in the Federation of Malaya in the Early 20th Century*

¹A RAHMAN TANG ABDULLAH
²MOHD. SOHAIMI ESA

^{1,2,3} *Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah,
Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah.*

² *Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa, Universiti Malaysia Sabah,
Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah.*

¹*art@ums.edu.my;* ²*msohaimi@ums.edu.my*

Tarikh dihantar: 20 Oktober 2021 / Tarikh diterima: 2 Disember 2021

Abstrak Makalah ini membincangkan dilema ekonomi wang masyarakat Melayu dengan rujukan kepada permasalahan yang berhubung kait dengan penubuhan syarikat perniagaan dan koperasi milikan orang Melayu pada awal abad ke-20. Dalam konteks sejarah, fenomena kapitalisme telah berkembang dengan penggunaan wang dalam masyarakat Melayu untuk aktiviti ekonomi yang jelas dikesan, terutamanya dalam kalangan aristokrat, komuniti perniagaan dan golongan rakyat. Golongan pertukangan Melayu adalah golongan bawahan yang sedia terdedah kepada ekonomi wang telah berusaha untuk menubuhkan syarikat perniagaan milikan orang Melayu dengan cubaan pengumpulan dana sebagai modal. Namun, usaha ini gagal direalisasikan walaupun sambutan di peringkat permulaan amat menggalakkan. Fenomena ini juga telah berkembang dalam kalangan kaum tani kerana penggunaan wang dalam aktiviti pertanian telah mengubah orientasi ekonomi kaum tani daripada sara diri kepada komersial. Perubahan orientasi ekonomi ini sebaliknya telah menimbulkan masalah belunggu hutang berterusan dalam kalangan rakyat bawahan Melayu. Bagi membantu rakyat Melayu, mekanisme yang dilihat boleh mengurangkan masalah hutang dalam kalangan kaum tani ialah dengan penubuhan koperasi pinjaman luar bandar yang akan membolehkan mereka mendapat pinjaman bagi membiayai operasi pertanian, membebaskan diri dari penindasan pemiutang serta memupuk sikap menyimpan wang dalam kalangan mereka. Perkara ini dapat dicapai dengan melaburkan sejumlah wang yang kecil

dalam sesebuah koperasi yang kemudiannya akan memberikan keuntungan. Perbincangan dua aspek ini menunjukkan dilema masyarakat Melayu untuk menyesuaikan diri dalam menghadapi perubahan orientasi ekonomi wang yang berlandaskan kapitalisme. Perbincangan ini meliputi analisis bahan-bahan sejarah sezaman yang merangkumi surat khabar Melayu dan dokumen pentadbiran British.

Kata kunci: Dilema Melayu, ekonomi wang, Tanah Melayu, syarikat perniagaan Melayu, koperasi.

***Abstract** This article discusses the dilemma of the money economy in Malay society concerning the establishment of Malay business corporations and cooperative societies in the early 20th century. In the historical context, the phenomenon of capitalism was reflected through the penetration of the money economy into the Malay economic activities evident among the Malay aristocrats, business communities and the commoners. The Malay artisans were among the first lower class community who were exposed to the money economy. However, attempts to raise funds to establish corporations owned by these Malays failed despite the encouraging initial support. This phenomenon of money economy had also expanded into the peasant community whereby the utilisation of money economy in agricultural activities had changed the self-sufficiency orientation into commercialism. Nevertheless, this change had caused many Malay peasants to be involved with indebtedness. A mechanism that could assist these peasants with the problem of indebtedness was to establish rural credit cooperative societies that would enable them to obtain loans to fund their agricultural operations, unbound themselves from indebtedness and cultivate the habit of saving. These were achievable by investing in cooperative societies that would eventually generate profits. The discussion on these two aspects shows the dilemma faced by the Malays in adapting themselves to the change in economic orientation based on capitalism. This discussion is based on content analysis of contemporaneous historical sources comprising Malay newspapers and British administrative documents.*

Keywords: Malay dilemma, the money economy, Federation of Malaya, Malay business corporation, cooperative societies.

PENDAHULUAN

Pada pertengahan kedua abad ke-19 dan ke-20, perubahan ekonomi dalam kalangan masyarakat Melayu tercorak hasil dari elemen dan fenomena kapitalisme. Berteraskan kepada kerangka kapitalisme ini, ekonomi wang merupakan ciri utama. Ia merujuk kepada penggunaan wang secara meluas dalam aktiviti ekonomi dalam kalangan masyarakat yang bukan sahaja terhad kepada golongan pemerintah dan komuniti perniagaan, tetapi juga golongan bawahan yang sebelum ini masih didominasi melalui sistem tukar barang (*barter system*).

Pada awal abad ke-20, golongan bawahan yang telah sedia terdedah kepada ekonomi wang adalah komuniti pertukangan. Terdapat usaha untuk menubuhkan syarikat perniagaan milikan orang Melayu yang memerlukan pengumpulan dana daripada kalangan komuniti pertukangan ini. Sumbangan yang kecil daripada ramai individu dilihat akan dapat dikumpul sebagai modal yang besar dan mencukupi untuk penubuhan syarikat perniagaan milik bersama orang Melayu. Namun begitu, usaha ini telah gagal direalisasikan walaupun dikatakan terdapat sambutan di peringkat permulaan daripada golongan tersebut. Sementara itu, terdapat usaha untuk menubuhkan syarikat milikan orang Melayu yang hanya memerlukan pengumpulan dana yang kecil daripada sekumpulan orang Melayu untuk dikumpul sebagai modal. Hal ini terjadi apabila fenomena ekonomi wang ini telah berkembang dalam kalangan kaum tani. Penggunaan wang dalam aktiviti pertanian yang beransur-ansur diperluaskan telah mengubah orientasi ekonomi kaum tani daripada sara diri kepada komersial. Namun begitu, keadaan sebaliknya pula telah menimbulkan masalah hutang yang dihadapi oleh mereka. Kebanyakan masalah hutang dalam kalangan masyarakat tani ini sering dikaitkan dengan keberhutangan yang berpanjangan dengan golongan peminjam wang, terutama sekali ceti (*chettiar*). Oleh hal yang demikian, untuk mengurangkan masalah hutang, mekanisme yang dilihat boleh membantu para petani ialah penubuhan koperasi pinjaman luar bandar yang bukan sahaja membolehkan mereka mendapat pinjaman tetapi juga memupuk sikap menyimpan wang dalam kalangan mereka. Ia merupakan pendedahan awal kepada pelaburan dalam kalangan masyarakat Melayu kerana dengan sejumlah wang yang kecil sebagai saham dalam sesebuah

koperasi akan memberikan keuntungan dalam bentuk dividen dari simpanan saham tersebut. Namun begitu, mekanisme ini pula dikaitkan dengan isu riba atau bunga pinjaman yang diharamkan dalam agama Islam.

Oleh hal yang demikian, makalah ini akan membincangkan dilema ekonomi wang dengan rujukan kepada penubuhan syarikat perniagaan dan koperasi milikan orang Melayu pada awal abad ke-20. Perbincangan terhadap dua aspek ini menunjukkan bahawa masyarakat Melayu secara umumnya menghadapi dilema dalam menyesuaikan diri dengan orientasi ekonomi sara diri kepada ekonomi wang yang berlandaskan kapitalisme. Perbincangan ini meliputi analisis bahan-bahan sejarah sezaman yang merangkumi surat khabar Melayu dan dokumen pentadbiran Britisy.

PENULARAN EKONOMI WANG DALAM KALANGAN MASYARAKAT MELAYU

Ekonomi yang berorientasikan kapitalisme mempunyai hubungan yang simbiotik dengan ekonomi wang itu sendiri. Namun, sehingga akhir abad ke-19 orientasi ekonomi wang masih berkurangan dalam kalangan rakyat Melayu. Orientasi dan amalan ekonomi wang ini tampaknya hanya terbatas kepada golongan pemerintah. Hal ini demikian kerana, mereka dapat menikmati kelebihan ekonomi wang hasil daripada percukaian tradisional yang diperoleh dari hasil pertanian dan perlombongan yang dikenakan kepada rakyat. Walaupun percukaian ini pada asalnya merupakan barangan dan bukannya wang, ia merupakan lebihan yang boleh diterjemahkan ke dalam bentuk wang menerusi urus niaga. Pendapatan dan kawalan terhadap percukaian ini telah memberikan lebihan kepada golongan pembesar yang merupakan faktor kelebihan kepada mereka untuk menerobos ke dalam lingkungan aktiviti ekonomi wang (Abdullah & Hamid, 2018).

Justeru, berpandukan kepada situasi ini, dapat diperhatikan bahawa sebahagian besar golongan rakyat yang rata-ratanya terlibat dalam kegiatan pertanian tidak dapat menerobos ke dalam lingkungan ekonomi wang walaupun pada dasarnya mereka yang menghasilkan barangan atau perkhidmatan yang sebenarnya memberikan sumber lebihan kepada golongan atasan. Situasi sedemikian pada ketika itu juga tidak begitu

kondusif bagi mereka untuk menyimpan lebih mereka dalam bentuk wang. Apatah lagi adalah terlalu elusif untuk membayangkan bahawa golongan tani boleh memikirkan untuk mempelajari dan menceburi bidang perniagaan, mahupun untuk mula mengumpulkan modal kewangan apabila mereka berinteraksi dengan golongan perniagaan. Malahan, pihak golongan atasan juga boleh dikatakan tidak mempunyai modal permulaan yang besar. Namun, mereka mempunyai peluang untuk mendapat modal dari segi pelaburan daripada golongan imigran Cina dan Eropah. Dengan cara ini, mereka berupaya mendominasi ekonomi secara berterusan (Sundaram, 1986: 135-56).

Golongan pembesar mendapat peluang ekonomi hasil kebergantungan mereka pada golongan imigran, tetapi mereka juga berupaya untuk mula mengikuti langkah komuniti imigran dalam mencari peluang ekonomi yang sedia ada pada ketika itu. Hal ini dapat disaksikan dalam sektor pajakan hasil yang boleh menyediakan peluang ekonomi kepada mereka. Sektor pajakan hasil merupakan satu saluran yang praktikal untuk menerobos ekonomi merkantilisme yang akhirnya membawa kepada orientasi komersialisme. Sebenarnya, terdapat beberapa pembesar Melayu di Kedah yang terlibat sebagai pemegang utama dalam beberapa konsesi pajakan hasil di negeri itu.

Sehingga akhir abad ke-19, antara pembesar yang dapat dikesan ialah Wan Mohamed Saman yang mempunyai dua konsesi di Kulim dan Kuala Muda, Mohamed Jasin di Krian dan Mohamed Hassan bin Abdul Rahman di Kuala Kedah. Kebanyakan konsesi pajakan hasil mereka berkaitan dengan binatang ternakan sebagai sumber utama seperti ayam, kambing dan lembu. Selain itu, hasil utama dalam konsesi sedemikian ialah tanaman ubi dan tebu, pungutan nipah dan penggunaan tembakau dan garam. Sesuatu konsesi yang diperoleh oleh mereka biasanya adalah dalam tempoh selama dua hingga enam tahun [Surat-menyurat Sultan Abdul Hamid No. 2 dan 7, 1304-1312'H (1884-1895 T.M.)]. Tempoh ini dikatakan lebih pendek berbanding dengan tempoh konsesi yang dipegang oleh komuniti imigran yang lazimnya menjangkau sehingga sepuluh tahun. Tempoh konsesi yang lebih pendek ini adalah untuk mengurangkan bebanan cukai tahunan kerana semakin panjang tempoh sesuatu konsesi itu, semakin besar cukai yang perlu dibayar mengikut bilangan tahun.

Namun begitu, peluang ekonomi yang merujuk kepada pajakan hasil ini hanya boleh dinikmati oleh golongan pembesar, bukannya majoriti rakyat. Dalam situasi ini, rakyat tidak akan berpeluang untuk memegang sesuatu konsesi mahupun menjadi rakan sekutu dalam sesuatu konsesi. Oleh hal yang demikian, boleh dikatakan keseluruhan peluang ekonomi ini dimonopoli oleh golongan aristokrat Melayu sahaja dan faedahnya tidak sampai kepada rakyat. Dalam senario ini, secara keseluruhannya keadaan rakyat tidak akan dapat diperbaiki kerana mereka tidak dapat terlibat secara langsung dalam sistem dan orientasi kekayaan yang dijana daripada ekonomi wang.

Malahan, sekiranya dilihat secara positif, ia hanya mendedahkan rakyat kepada ekonomi wang pada peringkat permulaan. Keadaan ini masih dianggap tidak mencukupi bagi melahir dan menambah bilangan rakyat yang terlibat dalam sektor perniagaan kecil, apatah lagi sektor perdagangan komersial berskala besar. Dari sudut teori dan praktik, peluang bagi mereka untuk mendapatkan lebih dalam bentuk kewangan adalah sekurang-kurangnya melalui perniagaan berskala kecil-kecilan sebagai asas pertapakan yang realistik bagi langkah permulaan penglibatan rakyat dalam aktiviti merkantilisme. Sesungguhnya, kewujudan lebih kewangan ini merupakan mekanisme yang paling asas bagi mempertingkatkan skala aktiviti ekonomi, terutama ke arah komersialisme. Semakin bertambah lebih, semakin bertambah saiz perniagaan atau perusahaan yang dapat dijalankan walaupun masih berhadapan dengan risiko kerugian.

Oleh itu, penglibatan masyarakat Melayu secara keseluruhannya ke dalam orientasi ekonomi wang yang berteraskan kepada ekonomi merkantilisme perlu digembleng bagi merealisasikan penyertaan golongan rakyat. Secara realistiknya, untuk membolehkan rakyat mula berkecimpung dalam aktiviti merkantilisme, mereka memerlukan pembiayaan daripada pihak pemerintah. Oleh itu, dapat diperhatikan bahawa orientasi kewangan ini telah menular ke dalam komuniti tani melalui peruntukan pinjaman pertanian yang bermula pada akhir abad ke-19 dan awal abad ke-20 (Abdullah, 2016). Namun begitu, boleh dikatakan bahawa sumber pinjaman ini terlalu kecil bagi menampung keseluruhan keperluan kos operasi mereka.

Golongan tani tidak mempunyai lebih dalam bentuk wang simpanan. Petani hanya mendapat hasil selepas tanaman dapat dituai. Oleh itu, sementara menunggu hasil tuaian, untuk menyara hidup dan menampung aktiviti pertanian, mereka memilih untuk berhutang dengan pihak peminjam wang, terutamanya ceti. Namun, apa yang lebih membimbangkan ialah fenomena mereka yang terjerumus ke dalam masalah hutang dan tanah yang tergadai kepada kaum peminjam wang ceti (Suppiah & Raja, 2016: 39-72).

Masalah hutang dalam kalangan komuniti tani ini sebenarnya berkait rapat dengan pengurusan wang mereka sendiri. Tidak boleh dinafikan, kecekapan pengurusan wang sangat penting untuk mempertingkatkan tahap ekonomi persendirian dan juga skala kegiatan ekonomi yang berteraskan tanaman komersial. Oleh sebab mereka juga sebenarnya tidak terdedah kepada orientasi dan amalan kewangan yang progresif, maka komuniti tani terpaksa bergantung pada dana pinjaman dan bentuk pengumpulan modal secara kolektif yang dijana melalui syarikat kerjasama atau koperasi. Hal ini akan dibincangkan secara eksklusif dalam bahagian yang berkenaan.

Sementara itu, dalam konteks masyarakat Melayu pada permulaan abad ke-20, amalan dan orientasi ekonomi wang di peringkat permulaan bagi golongan rakyat sepatutnya direalisasikan dalam kalangan peniaga kecil dan golongan pertukangan. Kedua-dua golongan ini dianggap sebagai golongan yang agak dinamik dan lebih berpotensi untuk muncul sebagai golongan kelas pertengahan dalam konteks ekonomi moden. Hal ini demikian kerana, kedua-dua golongan tersebut lebih terdedah kepada ekonomi wang dan lebih mudah mendapatkan lebih berbanding dengan komuniti tani. Oleh itu, kedua-dua golongan rakyat ini dianggap sebagai pelopor kepada penglibatan dalam kegiatan komersial. Dalam konteks ini, mereka dilihat sebagai golongan yang berpotensi untuk muncul sebagai pemodal kecil dalam masyarakat Melayu pada ketika itu. Namun begitu, kemampuan mereka juga terbatas sekadar sebagai pemodal kecil kerana tidak mempunyai lebih simpanan yang besar. Justeru, mereka juga memerlukan penglibatan bersama daripada golongan pembesar yang mempunyai kelebihan dari segi kewangan. Penyertaan golongan pembesar dan golongan rakyat dalam sesuatu institusi ekonomi merupakan langkah pertama membina kekuatan ekonomi di peringkat rakyat.

Dalam memperkatakan pembinaan kekuatan ekonomi Melayu, mekanisme yang paling penting ialah mempertingkatkan dana pegangan modal dan tahap serta skala ekonomi dalam kalangan mereka sendiri. Tidak dapat dinafikan bahawa dalam membina sesebuah masyarakat yang bertamadun, pencarian dan pertambahan kekayaan dan keagamaan berkait rapat dengan soal martabat. Dalam konteks awal abad ke-20, pertumbuhan dan pengukuhan ekonomi Melayu secara keseluruhannya bergantung kepada kemahuan dan usaha yang dilakukan oleh mereka yang terlibat dalam perniagaan. Isu memperbaiki ekonomi Melayu melalui kegiatan perniagaan telah pun kedengaran secara langsung pada dekad kedua abad ke-20 yang dicanangkan dalam akhbar-akhbar Melayu terutama sekali *Neraca*. Formula yang disarankan ialah penubuhan syarikat perniagaan Melayu yang diinspirasikan oleh penubuhan Syarikat Dagang Islam di Jawa (*Neraca*, 23 Jun 1913). Syarikat Dagang Islam ini telah ditubuhkan di Jawa Barat pada tahun 1909 dan kemudiannya telah diubah namanya kepada Syarikat Islam pada tahun 1911. Dalam bahasa Indonesia, ia dikenali sebagai Sarekat Islam. Pada penghujung dekad pertama dan awal dekad kedua abad ke-20, objektif penubuhannya adalah untuk menggembelng penyatuan dalam kalangan pedagang batik Jawa bagi menghadapi persaingan daripada golongan pedagang Cina pada ketika itu (Kartodirdjo, 1973: 155-62). Sehubungan dengan itu, bentuk institusi perniagaan yang realistik ialah syarikat yang mengumpulkan dana modal yang disumbangkan oleh sekumpulan individu dan penyertaan ini dibuka kepada individu yang boleh menyumbangkan modal persendirian walaupun dalam jumlah yang kecil.

SYARIKAT PERNIAGAAN MELAYU

Lazimnya, pengumpulan modal yang kecil bagi setiap individu ini adalah berbentuk unit-unit saham dalam sesebuah syarikat perniagaan. Sementara itu, adalah diharapkan golongan pembesar bersedia untuk menyumbang jumlah modal saham persendirian yang besar ke dalam sesebuah syarikat perniagaan. Gabungan penyertaan golongan pembesar dan golongan rakyat dalam sektor perniagaan inilah yang menjadi langkah pertama untuk membina keteguhan ekonomi di peringkat rakyat.

Kefahaman terhadap keperluan sumbangan daripada individu-individu untuk pengumpulan dana sebagai modal menjadi titik permulaan bagi penubuhan syarikat perniagaan yang terdiri daripada kalangan rakyat Melayu. Unit-unit saham dibentuk hasil pengumpulan kesemua dana tersebut supaya keuntungan berbentuk dividen dapat dinikmati bersama. Walaupun keuntungan berbentuk dividen adalah kecil, ia dianggap sebagai satu langkah yang selamat kerana pada hakikatnya, walaupun terdapat kemungkinan syarikat tersebut menghadapi kerugian, secara konservatifnya, risiko kerugian persendirian bagi setiap pemegang saham kecil ini adalah kurang. Namun, disebabkan jumlah modal individu adalah kecil, penyertaan ramai individu Melayu adalah diperlukan.

Untuk mendapat kumpulan modal yang mencukupi bagi tujuan penubuhan syarikat perniagaan sebegini, penglibatan ramai orang Melayu amat diperlukan. Justeru, demi membantu bangsa Melayu, tawaran pelaburan ini terbuka tanpa mengira batas sempadan negeri dan kerajaan. Hebahan berkenaan penubuhan syarikat sebegini disiarkan dalam akhbar *Neraca* untuk menggalakkan penyertaan daripada bangsa Melayu. Pada tahun 1913, usaha pertama yang direkodkan untuk tujuan tersebut ialah penubuhan “Syarikat Perniagaan dan Pertukangan Melayu”. Usaha penubuhan syarikat tersebut telah dianjurkan oleh Encik Abdul Majid dari Kuala Kangsar, Perak. Jumlah sumbangan modal tidak tertakluk kepada jumlah minimum dan sumbangan adalah mengikut kerelaan hati masing-masing bagi menggalakkan penyertaan seramai mungkin. Tujuan khusus penubuhan syarikat ini adalah untuk mempromosi dan memasarkan hasil pertukangan orang Melayu ke seluruh Semenanjung Tanah Melayu. Antara perkara utama yang dipromosikan ialah sumber bekalan barang-barang pertukangan siap yang boleh diperolehi daripada tukang-tukang Melayu (*Neraca*, 1 Oktober 1913, 22 Oktober 1913).

Pada peringkat awal, syarikat tersebut berjaya menarik minat dengan penyertaan seramai 68 tukang Melayu yang kebanyakannya berasal dari Sitiawan di Perak, Rawang dan Kuala Kubu di Selangor, Muar, Melaka, Singapura dan Negeri Sembilan. Selain itu, penyertaan juga terdapat daripada beberapa tokoh ternama, antaranya termasuklah Dato’ Sri Adika dan Raja Shahabudin bin Raja Bilah dari Perak, Haji Abbas Taha, yang merupakan

ketua pengarang dan penyunting akhbar *Neraca* dan Leftenan Hashim, iaitu Presiden Persatuan Melayu di Singapura dan Raja Sulaiman bin Raja Umar dari Selangor. Sambutan juga diberi oleh dua pegawai agama iaitu Haji Muhammad Yasin (Kadi) dan Othman bin Haji Muhammad (imam) dari Kuala Kubu, Selangor. Seorang India Islam bernama Kuna Muhammad Kassim bin Gulam Maidin dari Singapura juga menunjukkan minat melabur di syarikat tersebut (*Neraca*, 7 Disember 1913, 24 Disember 1913).

Malangnya, penubuhan syarikat ini gagal dilaksanakan kerana tidak berjaya mengumpulkan dana modal permulaan yang mencukupi untuk tujuan permulaan operasi. Walaupun ramai yang menunjukkan minat untuk menyertai syarikat, tidak semua individu menunaikan niat mereka menyumbangkan modal pelaburan kepada syarikat yang hendak ditubuhkan itu (*Neraca*, 4 Mac 1914). Situasi ini menunjukkan bahawa sumbangan modal daripada pihak atasan yang mempunyai modal kewangan yang besar adalah diperlukan bagi memastikan kejayaan penubuhan sesebuah syarikat. Kegagalan tersebut juga menunjukkan walaupun komuniti tukang berada di kawasan bandar dan sudah terdedah kepada kegiatan dan orientasi ekonomi wang, mereka tidak mampu menyertai kegiatan merkantilisme ini tanpa modal yang besar.

Selain syarikat di atas, akhbar *Neraca* juga melaporkan terdapat unsur-unsur dinamik dapat dikesan dari penubuhan syarikat-syarikat perniagaan di Kelantan pada dekad pertama dan kedua abad ke-20. Pada tahun 1908-1910, terdapat enam buah syarikat perniagaan Melayu yang ditubuhkan di Kelantan. Empat syarikat antaranya melabur dalam penanaman kelapa dan memerlukan modal yang besar. Berdasarkan jumlah dana modalnya, dua syarikat yang paling penting ialah Bukit Marak Estate bagi penanaman kelapa dan getah yang bermodal sebanyak \$105,800 dan Pasir Putih Syndicate bagi penanaman kelapa yang bermodal sebanyak \$80,000. Dua lagi syarikat penanaman kelapa yang lain ialah Kuala Badang Estate dan Jerang Jelur Estate. Selain yang empat di atas, dua buah lagi syarikat perniagaan, iaitu Bab-ul Akhir yang mengkhusus dalam pembinaan rumah sewa dan Kelantan Trading Company yang mengkhusus dalam pembekalan batu-bata dan kayu-kayan bagi pemborongan pembinaan landasan kereta api.

Pada 1914, *Neraca* juga melaporkan bahawa Syarikat Perniagaan Melayu akan dibuka di Kelantan. Syarikat Perniagaan Melayu ini menjalankan perniagaan jual beli daripada pelbagai jenis pakaian dan barang makanan. Jumlah modal yang diharap akan dikumpulkan adalah sebanyak \$100,000 dalam bentuk nilai saham \$5.00 setiap satu. Bayaran modal ini boleh dijelaskan secara ansuran selama empat tahun, iaitu dengan bayaran dua ringgit pada tahun pertama dan satu ringgit bagi tahun kedua, ketiga dan keempat. Peringkat pertama bayaran pelaburan saham dijadualkan pada 1 Januari 1914. Peruntukan juga diberikan kepada pelabur yang memiliki 20 saham akan diberi kelayakan untuk menjadi anggota kehormat jawatankuasa syarikat. Majoriti daripada ahli jawatankuasa kehormatnya terdiri daripada golongan pembesar Melayu dan kerabat diraja Sultan Kelantan termasuklah Sultan Muhammad IV sendiri yang menjadi penama pertama (*Neraca*, 31 Disember 1913).

Pengurus syarikat tersebut ialah anak kepada mantan Mufti Kelantan, Haji Wan Muhammad bin Haji Wan Daud. Pada Februari 1914, Muhammad Katib, yang merupakan salah seorang pengasas dan jurucakap syarikat ini menjelaskan bahawa tujuan mereka adalah untuk menggabungkan ramai peserta bagi mengumpulkan modal yang besar dan mencari keuntungan yang besar dengannya. Dengan itu, beliau sangat berharap modal pelaburan ke dalam syarikat dapat dikumpulkan dengan sumbangan ramai orang Melayu (*Neraca*, 4 Februari 1914). Pada 1 Januari 1914, bayaran pertama yang telah dijadualkan telah gagal dilunaskan. Oleh itu, beliau menyeru supaya pada bulan Mac 1914 bayaran pertama dapat dijelaskan kerana perasmian gudang penyimpanan syarikat tersebut telah dijadualkan pada bulan April 1914 (*Neraca*, 4 Mac 1914).

Lokasi gudang tersebut terletak di Jalan To' Hakim, Kota Bharu, adalah bekas rumah kediaman salah seorang ahli lembaga kehormat syarikat tersebut, iaitu Tambi Umar. Dengan tujuan memujuk orang Melayu membeli saham syarikat tersebut, beliau telah mengembara ke negeri-negeri di Semenanjung Tanah Melayu dan juga Singapura sebagai usaha untuk mengumpulkan dana yang besar agar dapat menjana kadar dan jumlah keuntungan yang besar. Usaha beliau adalah untuk memperkembangkan skala perniagaan secara besar-besaran. Beliau juga menyatakan hasrat untuk

mewujudkan jaringan perniagaan dengan Sarekat Islam dengan melawat Jawa. Namun, lawatan beliau ke sana tidak ditetapkan kerana masih dalam perancangan (*Neraca*, 22 April 1914). Akhirnya, pada 13 April 1914, pembukaan rumah gudang itu telah dirasmikan oleh Sultan Muhammad IV. Dua orang daripada ahli lembaga syarikat, iaitu Tengku Ahmad, putera dari kerabat Raja Pattani dan Dato' Bentara Luar dari Istana Kelantan telah dilantik sebagai penilai kewangan syarikat (*Neraca*, 29 April 1914).

DILEMA EKONOMI WANG

Penjelasan di atas menunjukkan bahawa penubuhan sesuatu syarikat itu hanya akan berjaya dengan adanya modal yang banyak dan mencukupi. Secara praktiknya, wang simpanan adalah sumber modal yang paling baik, selain daripada sumber-sumber lain seperti penggadaian harta atau barang kemas dan pinjaman. Walaupun sistem ekonomi wang telah menular ke dalam kalangan masyarakat Melayu, masalah perbelanjaan berlebihan telah menyebabkan ramai orang Melayu, terutamanya daripada golongan petani telah terjebak dalam masalah hutang. Secara umum, masalah ini banyak berpunca daripada sikap mereka yang tidak berjimat-cermat dalam berbelanja. Tindakan ini wujud kerana di sebalik tujuan ekonomi seperti pelaburan dan simpanan, terdapat kecenderungan dalam resam perbelanjaan untuk tujuan menunjukkan status sosial kalangan masyarakat Melayu terutamanya di kawasan kampung. Perbelanjaan wang yang besar biasanya adalah untuk tujuan perayaan dan majlis kenduri, terutamanya perbelanjaan yang melibatkan kenduri perkahwinan dan kenduri keagamaan atau kebudayaan yang lain. Selain itu, terdapat juga pendapat yang menyalahkan orang Melayu yang sanggup membelanjakan wang yang banyak untuk menunaikan haji semata-mata bagi tujuan mendapatkan gelaran Haji pada nama mereka. Fenomena berbelanja besar ini sering dilihat setelah sesuatu pendapatan besar diperoleh, biasanya selepas musim menuai padi atau musim buah-buahan (Swift, 1964).

Dengan fenomena ini, orang Melayu digambarkan sebagai masyarakat yang tidak memberikan keutamaan kepada usaha menambahkan simpanan wang secara konstruktif. Mereka dianggap tidak suka membuat simpanan dalam bentuk wang kerana ramai dalam kalangan mereka

lebih gemar membeli barangan kemas sebagai cara menyimpan kerana wujudnya andaian bahawa barangan kemas itu boleh digadai apabila menghadapi kesulitan kewangan. Berbanding dengan simpanan wang di bank, kelaziman ini dikatakan lebih mudah. Selain itu, terdapat dua faktor utama yang menyebabkan ramai orang Melayu tidak memilih untuk membuat simpanan di bank. Pertamanya, penyimpanan wang ke dalam bank atau melalui pejabat pos dianggap membebankan kerana mereka terpaksa mengisi borang terlebih dahulu dan beratur dalam masa yang lama untuk mengeluarkan wang mereka. Faktor kedua adalah berkaitan dengan ajaran agama Islam yang mengharamkan penerimaan riba daripada wang simpanan itu (SSF, 1920).

Namun begitu, isu riba ini menimbulkan banyak kemusykilan golongan rakyat apabila mereka semakin terlibat dalam ekonomi wang yang berorientasikan komersialisme. Peralihan daripada urus niaga bukan kewangan, iaitu secara sistem tukar barang (barter) kepada urus niaga kewangan telah mewujudkan kebergantungan rakyat kepada wang dan kredit. Realitinya, riba tetap diamalkan dalam masyarakat Melayu walaupun diharamkan kepada orang Islam. Sesungguhnya, bagi orang Melayu yang mendapat sumber pendapatan bermusim, ramai yang bergantung kepada kredit atau pinjaman yang diperoleh daripada peminjam wang, iaitu ceti dan peruncit yang kebanyakannya adalah Cina. Boleh dikatakan majoriti rakyat luar bandar memerlukan kemudahan pinjaman dalam kegiatan ekonomi mereka seperti penangkapan ikan, penanaman padi dan getah, perkebunan sayur-sayuran dan pelbagai kegiatan pertanian lain (Sundaram, 1986: 43-4).

SYARIKAT BEKERJASAMA ATAU PERTUBUHAN KOPERASI

Dalam usaha untuk memupuk tabiat kewangan yang positif dalam kalangan orang Melayu, timbul satu kesedaran untuk membentuk satu institusi kewangan yang boleh memenuhi aspirasi dan keperluan rakyat. Institusi yang dimaksudkan perlu menggalakkan tabiat simpanan wang bersifat kolektif dan mempunyai nilai hak keempunyaan bersama. Maka, badan bekerjasama dan pinjaman atau lebih dikenali sebagai koperasi pinjaman ditubuhkan. Badan koperasi ini dilihat akan membantu menanamkan tabiat kewangan positif seperti berjimat cermat, penambahan simpanan peribadi

dan galakan kerjasama. Golongan sasaran ialah komuniti petani, petukang-petukang serta komuniti yang memerlukan bantuan yang sama dalam sesuatu kawasan atau kampung (Federal Council, 1921).

Seterusnya, pada bulan Jun 1922, satu undang-undang bagi penubuhan syarikat bekerja sama atau koperasi telah diperkenalkan di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu. Menurut klausa 4 (B) seperti yang tertera dalam Enakmen Pertubuhan Koperasi tersebut, tujuan utama penubuhan sesebuah pertubuhan koperasi adalah untuk mewujudkan dana bagi pembentukan skim pinjaman kepada ahli-ahlinya yang majoritinya terdiri daripada golongan tani (FMSGG Enactment, 1922). Berdasarkan kepada klausa 6, dinyatakan bahawa jumlah keahlian mestilah sekurang-kurangnya sepuluh orang yang merupakan pemegang saham bagi sesebuah koperasi yang ingin ditubuhkan. Keahliannya pula mestilah daripada kalangan penduduk yang tinggal di sesuatu kampung atau bandar, atau setidaknya mereka yang tinggal di kampung-kampung yang berhampiran.

Penubuhan sesebuah koperasi adalah bertujuan bagi memenuhi keperluan ahlinya yang dikhususkan kepada individu-individu daripada sesuatu bangsa, kumpulan sosial yang sama atau pekerjaan yang sama. Bersandarkan kepada konsep liabiliti terhad, klausa 7 enakmen tersebut menyatakan bahawa setiap ahli mempunyai liabiliti yang terhad berdasarkan kepada jumlah dan nilai saham. Maka, jumlah maksimum saham yang boleh dimiliki setiap individu ialah 20 peratus daripada keseluruhan jumlah dan nilai saham sesebuah koperasi itu. Berdasarkan kepada klausa 42 enakmen pula, tindakan bagi penguatkuasaannya dari segi pentadbiran pertubuhan koperasi telah diwartakan pada 15 Julai 1922 di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (FMSGG, 1922).

Secara prinsipnya, penubuhan sesebuah pertubuhan koperasi adalah untuk menarik penyertaan orang Melayu di luar bandar. Fungsi syarikat bekerja bersama-sama dan pinjaman (koperasi) ini ialah mengumpulkan dana dalam kalangan penduduk kampung supaya dana tersebut boleh digunakan sebagai pinjaman kepada ahli-ahlinya. Langkah ini adalah bertujuan agar sifat bekerjasama sebagai satu kumpulan dapat dipupuk kerana jika dibandingkan dengan bekerja secara perseorangan dan

berasingan, bekerja bersama-sama akan mendatangkan faedah yang lebih. Pinjaman yang disediakan dengan bayaran faedah yang rendah kepada peladang-peladang untuk aktiviti pertanian juga dilihat akan mengurangkan beban yang ditanggung. Pinjaman peribadi untuk tujuan selain dari kegiatan ekonomi tidak akan diluluskan oleh syarikat koperasi, termasuklah pinjaman untuk kenduri perkahwinan dan pinjaman untuk menunaikan haji (Cavendish, 1922).

Pada hakikatnya, konsep dan matlamat utama pertubuhan koperasi bukanlah semata-mata untuk menjana keuntungan, tetapi yang lebih utama adalah untuk meningkatkan taraf ekonomi ahli-ahlinya. Tanggungjawab sosial ini akan cuba dicapai dengan membantu mereka yang ingin menyelesaikan hutang lama yang dibebankan dengan bunga yang tinggi, penambahan hak milik harta dan juga untuk membantu menyelamatkan wang dengan peluang penyimpanan yang lebih selamat. Pada ketika itu, kebanyakan orang Melayu akan menyimpan wang mereka di rumah atau ditanam di dalam tanah. Kewujudan skim simpanan bersama koperasi menggalakkan mereka menghadapi risiko kehilangan wang melalui kecurian atau kebakaran. Jelas dengan itu, syarikat koperasi bukanlah semata-mata untuk mencari keuntungan sesetengah pihak sahaja. Matlamat utamanya adalah untuk membantu melangsaikan hutang supaya orang Melayu akan berjaya menambahkan pendapatan agar akhirnya tidak lagi dibelenggu dengan hutang sama sekali (Roff, 1984: 49-87).

Dalam perkembangan sejarah yang berkaitan dengan ekonomi masyarakat Melayu pada dekad 1920-an dan 1930-an, masalah yang menghantui mereka ialah masalah hutang. Majoriti mereka yang terjerumus dalam masalah ini ialah mereka yang mempunyai tanah dan terlibat dalam kegiatan pertanian. Hutang yang diberikan oleh pihak ceti akan dikenakan bunga yang tinggi. Petani-petani hanya berupaya membuat pembayaran selepas hasil tanaman dapat dituai untuk pasaran. Namun begitu, harga yang diberikan untuk hasil tuaian biasanya terlalu rendah sehinggakan mereka tidak berupaya untuk melangsaikan hutang dengan kadar bunga yang tinggi itu. Dengan keadaan ini, ramai masyarakat petani Melayu tidak terlepas dengan belenggu hutang sehinggakan ada yang terpaksa kehilangan tanah yang telah digadaikan. Maka, kewujudan syarikat koperasi yang

memberikan pinjaman dengan kadar yang rendah, petani-petani tersebut dapatlah akhirnya terpisah dari kebergantungan kepada peminjam-peminjam seperti ceti.

Secara amnya, pinjaman yang disediakan oleh syarikat koperasi boleh terbahagi kepada tiga jenis. Pertamanya adalah pinjaman untuk membiayai tanaman, bijian dan ternakan (kehidupan). Pinjaman ini hendaklah dibayar sepenuhnya dalam musim memungut hasil. Keduanya adalah pinjaman untuk membiayai pembelian pedati hidupan ternakan dan peralatan peladang. Pinjaman ini boleh dibayar balik dalam tempoh tiga tahun, iaitu pembayaran ansuran sekali setiap tahun pada musim memungut hasil tuaian seperti yang dijanjikan. Ketiganya pula adalah pinjaman untuk menyelesaikan hutang-hutang lama, iaitu untuk menebus dan membeli tanah. Pinjaman ini boleh dibayar balik dalam tempoh empat tahun dengan bayaran tahunan pada musim mengutip hasil. Pinjaman akan diberikan kepada semua ahli dan terbuka kepada orang miskin yang rajin berusaha dan baik perangnya. Kesemua ahli hendaklah tidak mengabaikan tanggungjawab untuk menjelaskan pinjaman yang diperoleh daripada syarikat koperasi mengikut waktu yang telah ditetapkan (Cooperative Societies Department, 1922).

Konsep dan jenis pinjaman yang disediakan oleh pertubuhan koperasi ini menggambarkan konteks sejarah yang berlaku pada dekad 1910-an dan 1920-an. Satu contoh dapat dilihat daripada penanam padi di Krian, Perak, satu daripada kawasan penanaman padi yang terbesar di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu. Timbulnya keperluan yang mendesak apabila kebanyakan petani Melayu tidak mempunyai wang tunai yang cukup untuk membiayai penanaman padi yang hanya boleh dituai dalam tempoh semusim. Mereka terpaksa memajukan tanah bagi meminjam wang daripada pengilang, pedagang dan peminjam wang profesional. Pinjaman itu amat diperlukan bagi menampung perbelanjaan penanaman padi, perbelanjaan saraan harian dan pelbagai perbelanjaan yang diperlukan dari tempoh menyemai hingga menuai. Tempoh ini mengambil masa selama kira-kira enam hingga sembilan bulan.

Melalui sistem pinjaman yang lama ini, mereka telah mengamalkan sistem yang disebut sebagai “padi ratus” atau “padi kunca.” Secara asasnya, sistem pinjaman padi ratus ini hanya akan merugikan pesawah padi. Dengan sistem ini, petani telah menggadai janji atau mencagarkan tanah milik mereka untuk mendapat pinjaman wang. Sebagai perjanjian pinjaman, mereka terpaksa menjual hasil tanaman mereka kepada pemiutang dengan harga yang ditawarkan yang biasanya adalah terlalu rendah. Bayaran rendah ini ada sehingga serendah 6 sen satu gantang, sedangkan harga pasaran pada ketika itu ialah 12 sen atau lebih untuk segantang. Secara umumnya, hakikat ini berleluasa bukan sahaja di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu, tetapi juga di semua bahagian lain di Semenanjung Tanah Melayu. Ternyata, sistem padi ratus ini membawa bencana kepada perusahaan menanam padi seperti di Seberang Perai dan Kedah yang merupakan tempat tanaman padi utama.

Perbezaan sebanyak 6 sen yang diperoleh daripada harga pasaran sebanyak 12 sen segantang menunjukkan bahawa kadar bunga ialah seratus peratus kepada penanam padi. Maka, disebabkan inilah sistem kredit ini dikenali sebagai “padi ratus”. Kadar bayaran yang rendah secara berterusan inilah yang menyebabkan petani-petani akan terikat dengan hutang berpanjangan kerana mereka tidak akan mampu menjelaskan hutang dan hanya akan terus hidup seperti hamba. Diperhatikan, dalam sesebuah kampung, banyak tanah telah terlepas ke tangan pemiutang yang bertindak sebagai pemegang gadai janji atau pemegang cagaran. Dalam keadaan sedemikian, hak milik tanah bertukar kepada pemiutang dan petani yang dahulunya merupakan tuan punya tanah bertukar menjadi penyewa kepada pemiutang, tuan punya tanah yang baharu.

Bebanan daripada sistem kredit ini telah mendapat perhatian kalangan pegawai British setempat yang mahu mengatasinya. Dengan itu, pada bulan Oktober 1921, Pegawai Daerah Krian telah bermesyuarat bersama kesemua Penghulu mencari jalan untuk menubuhkan pertubuhan koperasi bagi penanam padi di daerah tersebut. Namun, ia dilihat seolah tidak boleh dilaksanakan kerana timbul isu riba apabila bunga atau faedah diberikan kepada simpanan wang dan dikenakan ke atas pinjaman. Mesyuarat berkeputusan isu riba, yang merupakan perkara asas dalam pengajaran

Islam, hendaklah diselesaikan terlebih dahulu sebelum penubuhan sesebuah koperasi itu boleh diusahakan (FMSGG, 1923).

Salah satu cara yang dilakukan ialah mendapatkan sokongan dan perkenan Sultan Perak. Baginda telah bertitah bahawa faedah yang dihasilkan daripada kegiatan syarikat koperasi ini tidak dianggap riba atau bertentangan dengan hukum syarak. Pendapat baginda itu telah dipersetujui melalui fatwa yang dikeluarkan oleh Syeikhul Islam Negeri Perak (Roff, 1984: 97-103). Secara asasnya, urusan bayaran pinjaman peribadi dengan bayaran bunga kepada individu pemiutang, secara paksaan atau kerelaan hati penghutang adalah sah dianggap sebagai riba dan haram di sisi agama Islam. Namun, istilah faedah (bunga) dianggap tidak boleh diaplikasikan secara literal kepada institusi perbankan dan institusi kewangan lain. Maka, pengertian faedah sebagai riba dianggap boleh dipertikaikan.

Sebenarnya, terdapat dua sebab yang dapat dirumuskan tentang isu riba yang ditafsirkan secara *rigid* pada ketika itu. Pertama, pendapat baharu atau pendapat yang bersifat ijtihad yang berpandukan kepada konsep maslahat untuk kebaikan umum tidak dapat diterima sekiranya riba itu diharamkan. Kedua, penggunaan faedah yang disifatkan sebagai riba dalam sistem pinjaman perbankan dan syarikat koperasi sebagai jalan akhir berasaskan kepada sebab darurat atau keadaan terdesak juga tidak diterima dalam perdebatan dalam kalangan golongan agama pada ketika itu. Namun begitu, golongan kaum muda di Timur Tengah pula lebih cenderung mengharuskan penggunaan faedah yang diperoleh daripada simpanan dalam pejabat pos, tetapi bukan di bank. Oleh itu, isu ini sememangnya mengelirukan bukan sahaja dalam kalangan orang awam tetapi juga para cendekiawan agama Islam (Tripp, 2006: 124-50).

Walaupun perbezaan pendapat tentang hal ini wujud sehingga hari ini, pertimbangan pada ketika itu ialah untuk mencari satu formula dan mekanisme untuk mengatasi masalah penindasan dengan menaikkan taraf ekonomi masyarakat Melayu, terutama dalam menghadapi persaingan dengan bangsa asing. Tidak ada alternatif lain yang berjaya dikemukakan oleh tokoh agama daripada kalangan orang Melayu pada masa itu. Maka, syarikat koperasi inilah yang merupakan institusi yang boleh merealisasikan

aspirasi rakyat untuk menjadi penyelesaian kepada masalah mereka. Hujah dan kritikan terhadap pertubuhan koperasi yang dikaitkan dengan riba dilihat tidak realistik untuk menyelesaikan masalah hutang yang sememangnya berkaitan juga dengan masalah riba yang ditanggung oleh komuniti tani dalam kalangan masyarakat Melayu pada ketika itu.

Penting untuk difikirkan bahawa kritikan terhadap isu ini juga tidak mengambil kira perbezaan antara pertubuhan koperasi dengan institusi kewangan yang lain. Bank perdagangan yang diwujudkan menjadikan pinjaman kewangan sebagai aktiviti utama untuk mendapat keuntungan melalui faedah dari setiap pinjaman dan pembiayaan aktiviti kewangan. Tambahan pula, pengumpulan dan pertambahan jumlah faedah pinjaman hasil daripada jumlah hutang tertunggak kepada peminjam akan menyebabkan tempoh gadaian dan bayaran balik terpaksa dipanjangkan.

Sebaliknya, penubuhan koperasi pada ketika itu bertujuan memperbaiki taraf ekonomi masyarakat Melayu yang terjerumus dalam masalah hutang. Kewujudan koperasi bukanlah untuk menambah hutang tetapi untuk menyelesaikan masalah hutang yang dikenakan kadar bunga yang tinggi melalui urus niaga dengan ceti. Kemudahan pinjaman koperasi ternyata memperkenalkan kadar faedah yang lebih rendah berbanding dengan skim kredit yang sedia ada pada ketika itu. Secara lazimnya, kadar bunga tahunan yang dikenakan oleh ceti dianggarkan antara 24 dan 36 peratus (HCO R.G. 3282/07, 1907), manakala kadar faedah yang dicadangkan oleh koperasi pinjaman ialah hanya 15 peratus setahun (Cooperative Societies Department, 1922). Malahan, kadar ini juga jauh lebih rendah berbanding skim pinjaman kerajaan kerana kadar tahunannya dianggarkan boleh mencapai sehingga 24 peratus berdasarkan kepada kadar bulanan, iaitu antara satu dan dua peratus (FMSGG, 1911).

Berdasarkan realiti ini, inisiatif yang diambil oleh para penanam padi di Krian ialah dengan menggunakan modal saham mereka sendiri dan simpanan tempatan, mereka telah menubuhkan sebuah syarikat kerjasama piutang luar bandar. Syarikat tersebut juga telah memperoleh pinjaman daripada syarikat-syarikat kerjasama yang lain, terutama syarikat kerjasama Jabatan Pos dan Telegraf yang mempunyai banyak sumber hasil. Pinjaman

yang dibuat melebihi jumlah \$40,000 dengan kadar bunga sebanyak 10 peratus setahun. Modal dan pinjaman inilah yang membolehkan bantuan pinjaman disediakan kepada ahli-ahlinya dengan kadar bunga 15 peratus setahun. Segala keperluan kewangan ahlinya termasuk pinjaman bagi perbelanjaan operasi tanaman, penyelesaian hutang lama dan pembayaran balik cagaran atau gadaian dapat dilaksanakan melalui bantuan syarikat kerjasama itu (FMSGG, 1927).

Pada tahun 1926, 550 orang penanam padi, dilaporkan telah menjadi ahli syarikat kerjasama piutang luar bandar dan telah meninggalkan sistem “padi ratus” itu. Antara undang-undang kecil syarikat kerjasama masing-masing yang perlu dipatuhi adalah mereka hendaklah tidak lagi membuat pinjaman luar yang mengenakan riba atau bunga yang tinggi tanpa kebenaran Jawatankuasa Pengurusan syarikat kerjasama. Keberhasilan usaha ini adalah didapati melalui perangkaan yang diambil, sebahagian ahli telah berjaya mendapat harga 18 atau 19 sen untuk segantang hasil tanaman mereka. Harga ini adalah melebihi tiga kali ganda daripada harga yang diperoleh dahulu, iaitu cuma 6 sen segantang. Jelas sekali, secara amnya, keuntungan setiap petani ialah lebih kurang \$40 seekar, iaitu jauh lebih banyak daripada pendapatan semasa mereka terikat dengan sistem “padi ratus”. Sesungguhnya, syarikat-syarikat kerjasama piutang penanam padi ini bukan sahaja membaik pulih ekonomi petani-petani Melayu, malah ia boleh membawa ke jalan untuk menjadikan penanaman padi sebagai perusahaan yang menguntungkan di Tanah Melayu (Roff, 1984: 111-12).

Melalui kejayaan ini, walaupun isu riba terhadap pinjaman yang dikeluarkan oleh syarikat-syarikat koperasi dilihat sebagai menyalahi ajaran agama Islam dan masih diperdebatkan, ramai berpendapat ia adalah satu-satunya langkah yang harus dilakukan untuk menyelamatkan ekonomi orang Melayu. Terdapat ramai penulis akhbar berbahasa Melayu ketika itu, terutamanya akhbar *Saudara*, berpendirian bahawa syarikat-syarikat koperasi sedemikian merupakan satu usaha yang membina kerana telah berjaya memupuk perpaduan dan menyumbangkan manfaat kepada orang Melayu (*Saudara*, 12 September 1931). Begitu juga, pengarang akhbar *Majlis* juga menegaskan perlunya masyarakat Melayu berusaha untuk mengurangkan dan membebaskan diri daripada dominasi hutang,

terutamanya daripada hutang dengan bangsa asing. Oleh itu, walaupun syarikat koperasi dianggap mengamalkan riba, ia adalah lebih baik jika dibandingkan dengan riba daripada ceti. Maka, untuk menyelamatkan diri daripada terus terlibat dengan riba mereka hendaklah mencari jalan untuk membebaskan diri daripada hutang-hutang lama dan akhirnya mengelak daripada berhutang langsung (*Majlis*, 1 Februari 1932, 25 Oktober 1934).

KESIMPULAN

Pada awal abad ke-20, ekonomi wang telah menjadi semakin penting dan berkembang dalam masyarakat Melayu. Namun begitu, faktor utama yang menjadi penghalang bagi mereka terlibat dengan lebih intensif adalah masalah kekurangan wang. Kegiatan ekonomi moden pada masa itu sudah banyak melibatkan ekonomi wang, terutama yang berorientasikan komersialisme. Maka, peranan dan penglibatan golongan pemerintah atau atasan orang Melayu adalah penting untuk membantu membolehkan masyarakat Melayu bangkit bersama untuk memajukan diri dalam aktiviti ekonomi semasa.

Tidak dinafikan bahawa faktor kewangan inilah yang telah memberikan peluang yang luas kepada golongan pelabur Eropah dan Cina serta golongan imigran Islam Arab dan India-Muslim untuk mengeksploitasi ekonomi Tanah Melayu. Kelebihan yang didapati mereka ini dimaksimumkan kerana mereka melibatkan diri dalam sesuatu kegiatan ekonomi secara besar-besaran. Peluang menceburi ekonomi secara besar-besaran ini telah dicapai menerusi kolaborasi golongan pemerintah Melayu pada masa itu. Pada masa yang sama, masyarakat Melayu hanya baru bermula berkecimpung dalam kegiatan ekonomi secara kecil-kecilan. Hal ini boleh dilihat dalam kegiatan penanaman getah secara perkebunan kecil pada awal abad ke-20. Satu peluang yang agak terbuka kepada mereka untuk mencari tapak dan mengembangkan ekonomi ialah melalui pembukaan tanah. Namun begitu, keadaan ini juga bermaksud, peluang mereka agak terbatas kerana mereka masih tinggal di kawasan luar bandar dan jauh daripada kegiatan ekonomi moden. Secara praktiknya, peluang ekonomi lebih luas di kawasan bandar sebagaimana yang dinikmati oleh imigran Islam Arab dan India-Muslim di Singapura, Pulau Pinang dan Johor Bahru. Peluang ekonomi yang lebih

luas adalah dikaitkan dengan kawasan bandar dengan wujudnya kegiatan perniagaan dan perdagangan secara besar-besaran. Tambahan pula, kegiatan ekonomi seperti ini jelas memerlukan dana permulaan yang sememangnya tidak dimiliki oleh kebanyakan rakyat bawahan Melayu ketika itu.

Sehubungan dengan itu, terdapat segelintir komuniti Melayu telah cuba mengumpulkan dana daripada individu-individu Melayu bagi menubuhkan sesebuah syarikat. Namun begitu, usaha ini hanya berhasil sekiranya penubuhan syarikat itu mendapat sambutan yang baik dari segi sumbangan modal permulaan daripada masyarakat atasan sebagaimana yang terdapat di Kelantan pada dekad pertama dan kedua abad ke-20. Sebaliknya, majoriti rakyat bawahan Melayu masih lagi terpinggir daripada prospek ekonomi ini. Oleh hal yang demikian, penubuhan syarikat koperasi yang berdasarkan konsep kerjasama ekonomi secara kolektif amat diperlukan bagi membolehkan sumbangan-sumbangan kecil dari rakyat bawahan Melayu diwujudkan. Sumbangan-sumbangan ini akan memberi peluang kepada rakyat untuk membuat pinjaman dengan kadar yang rendah untuk membolehkan mereka melibatkan diri dalam ekonomi moden dan seterusnya meningkatkan taraf ekonomi masyarakat Melayu.

Tujuan penubuhan koperasi-koperasi tersebut secara asasnya adalah untuk memberikan pinjaman kepada para petani di luar bandar bagi pembiayaan pertanian, terutama penanaman padi pada dekad kedua dan ketiga abad ke-20. Ia juga bertujuan mengambil alih hutang-hutang orang Melayu yang terikat kepada ceti yang mengenakan kadar bunga yang sangat tinggi. Sungguhpun kewujudan koperasi ini dibayangi oleh isu faedah yang dikaitkan dengan riba yang diharamkan oleh agama Islam, ia masih dianggap konstruktif bagi mengurangkan masalah hutang dan kehilangan tanah dalam kalangan orang Melayu.

Namun begitu, orang Melayu terus disarankan untuk memperbaiki status ekonomi dengan bertindak secara progresif dan kolektif. Sehubungan dengan itu, mereka disarankan untuk cuba terlibat dalam perniagaan secara kecil-kecilan dan menggunakan koperasi sebagai saluran bagi mencapai matlamat tersebut. Idea ini telah dicanangkan secara berterusan oleh akhbar *Saudara* pada dekad 1930-an bagi membangkitkan kesedaran orang

Melayu untuk memperbaiki dan meningkatkan kedudukan ekonomi mereka. Akhbar-akhbar Melayu yang lain seperti *Majallah Guru* dan *Majlis* banyak memperkatakan tentang masalah ekonomi dalam kalangan masyarakat Melayu dan sering menyeru supaya mereka bertindak secara proaktif dan konstruktif bagi memajukan taraf ekonomi mereka. Mereka juga diseru membuang tabiat ekonomi yang tidak baik seperti boros berbelanja, berhutang pada perkara-perkara yang bersifat membazir dan tidak menjual tanah mereka sama sekali untuk menampung perbelanjaan boros mereka. Sememangnya, peranan akhbar-akhbar Melayu pada dekad 1920-an dan 1930-an adalah sangat besar dan merupakan sumber pensejarahan penting dalam memberikan pandangan terhadap isu ekonomi Melayu semasa itu. Penulisan-penulisan yang mencerminkan kesedaran masyarakat Melayu untuk memperbaiki cara hidup supaya berupaya menaikkan taraf ekonomi mereka dan kesedaran bahawa kerjasama antara komuniti-komuniti Melayu adalah satu keperluan untuk sama-sama bangkit dari kemiskinan yang dirasai ramai rakyat pada masa itu.

RUJUKAN

- Abdullah, A. R. T. (2016). Economic transition in late nineteenth century Malaya: Malay economy in multi-ethnic perspective. *Kinabalu: Journal of Business & Social Science*, 22, 61-84.
- Abdullah, A. R. T., & Hamid, F. A. (2018). Peasant economy in Malaysia: The advent of capitalism and the expansion of money economy into agriculture in colonial Malaya. *Paramita: Historical Studies Journal*, 28 (1), 13-24.
- Cavendish, A. (1922). Co-operation as subject for study in Malaya. *Pinang Gazette Press*, ANM Cawangan Pulau Pinang.
- Cooperative Societies Department. (1922). Leaflet No. 3, Kuala Lumpur, Government Printing Department, 1922, ANM.
- Federal Council. (1921). Report giving a Brief Account of the System of Co-operation in Burma, with Some Notes on Co-operative Housing Societies and Certain Recommendations for Introducing a System of Co-operation into Malaya. Federal Council Paper, No. 31, 13 Dec. 1921, 264-75, ANM.
- FMSGG Enactment. (1922). Enactment No. 7 of 1922, Federated Malay States Government Gazette, 28 Jun 1922, No. 15, Jil. XIV, Notification No. 3799, ANM.
- FMSGG. (1911). Agricultural Loan Fund Rules, 24 November 1911. Kuala Lumpur: Government Printing Office, 1911, ANM.

- FMSGG. (1922). Supplement, 15 July 1922, No. 15, Vol. XIV, Notification No. 4372, ANM.
- FMSGG. (1923). Annual Report on Co-operative Societies in the Straits Settlements and Federated Malay States up to the year ending 31st December, 1922, Supplement to F.M.S. Government Gazette, 27 July, 1923, ANM.
- FMSGG. (1927). Annual Report on the Working of Co-operative Societies in the Federated Malay States for the year ending 30th June, 1926, Supplement to F.M.S. Govt. Gazette, July 1927, ANM.
- HCO R. G. 3282/07. (1907). Memorandum from Lee Warner, enclosed in E.W. Birch to Resident-General, 14 Jun 1907, ANM.
- Kartodirdjo, S. (1973). *Protest movements in rural Java*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Majlis*, 1 Februari 1932, 25 Oktober 1934.
- Neraca*, 23 Jun 1913, 1 Oktober 1913, 22 Oktober 1913, 7 Disember 1913, 24 Disember 1913, 31/12/1913, 4/2/1914, 4 Mac 1914, 22 April 1914, 29 April 1914.
- Roff, W. R. (1984). *Kerjasama dan koperasi di Semenanjung 1910-1941: Petikan dari bahan-bahan terbitan sezaman*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, hlm. 23-4.
- Saudara*, 12 September 1931.
- SSF. (1920). The View of the District Officers of Kuala Kangsar and Kinta, dalam bahagian appendix dalam George Maxwell, the Resident of Perak to the F.M.S. Chief Secretary, 6 April 1920, SSF (Selangor Secretariat File) No. 3711, Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur (ANM).
- Sundaram, J. K. (1986). *A question of class: Capital, the state, and uneven development in Malaya*. Singapore: Oxford University Press.
- Suppiah, U., & Raja, S. S. (2016). *The chettiar role in Malaysia's economic history*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Surat menyurat Sultan Abdul Hamid No. 2, 7, 1304-1312'H (1884-1895 T.M., Alor Merah: Arkib Negara Cawangan Kedah.
- Swift, M. G. (1964). Capital, saving and credit in a Malay peasant economy. Dlm. Raymond Firth & B. S. Yamey (eds.), *Capital Saving and Credit in Peasant Societies* (hlm.133-150). London: Allen and Unwin.
- Tripp, C. (2006). *Islam and the moral economy: The challenge of capitalism*. New York: Cambridge University Press.

ARAHMAN TANG ABDULLAH (Ph.D) ialah Profesor Madya di Program Sejarah, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS). Bidang pengkhususan beliau ialah Sejarah Malaysia, Pensejarahan Melayu dan Sejarah Asia Tenggara.

MOHD. SOHAIMI ESA (Ph.D) ialah Profesor Madya di Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa, Universiti Malaysia Sabah (UMS). Bidang pengkhususan beliau ialah Sejarah Malaysia.

